

Corrigenda.

In het vorige overzicht zijn de volgende onjuistheden te verbeteren:

Platalea leucorodia L.

p. 126: 132976 geringd te Callantsoog.

Recurvirostra avosetta L.

p. 131: 68222 als ad. op het nest geringd.

Aanvulling.

De beide boomvalken, *Falco subbuteo* L., vermeld in het verslag over 1937 (Limosa, 11, p. 16) als geringd te Vorden op resp. 20 Maart en 2 April 1937, waren „valkeniersvalken”, die uit hetzelfde nest waren opgefokt en de winter waren overgehouden.

De aantekening op p. 128 van Limosa 12 moet dus vervallen.

(Redactie).

Nieuwe broedgevallen van de kuifeend,

Aythya fuligula (L.).

(met 1 tekstfiguur)

DOOR

A. B. WIGMAN en Tsj. Gs. DE VRIES.

1. Bij Wageningen.

Mijn reeds op de voorjaarsvergadering-1941 der Club, gehouden te Wolfheze, uitgesproken vermoeden, dat de kuifeend broedende zou kunnen worden verwacht in de uiterwaarden van den Rijn te Wageningen nabij de Grebbe (prov. Utrecht), heeft zich sindsdien tot mijn voldoening bewaarheid. Deze eend toch is een zeer zeldzame broedvogel, die in deze eeuw broedende gevonden is bij 's-Hertogenbosch, bij Dordrecht, bij Nederhorst den Berg en naar alle waarschijnlijkheid bij Nieuwkoop, zoodat bovengenoemd gebied de vierde authentieke vindplaats zou wezen („De Nederl. Vogels”, p. 623).

Den geheelen winter en lente 1940/41, tot ver in het voorjaar, hielden een tweetal paren van de kuifeend verblijf op een der beide z.g. steenfabrieksputten, d.w.z. plassen, ontstaan door het uitdelven van klei ten behoeve der op 10 min. gaans afstand gelegen steenindustrie. Deze putten zijn ter plaatse van vrij grooten omvang (naar globale schatting is die, waarin de kuifeenden zich ophielden ± 5 ha) en bestaan uit een tweetal kolken, waarvan de eene — van jongeren datum dan de andere — een uiterst spaarzame begroeiing vertoont, doch de tweede, die veel vroeger in exploitatie was, een rijke en weelderige moerasflora bezit en Oostwaarts in een vrijwel ondoordringbare griend overgaat. Beide plassen worden door een dam gescheiden, die een onbelemmerd overzicht over het gebied schenkt. Zij hebben een rijk vogelleven, uiteraard in het bijzonder de meer begroeide putten, op en bij welke ik o.a. noteerde: spreeuw (*Sturnus vulgaris*), rietgors (*Emberiza schoeniclus*), leeuwerik (*Alauda arvensis*), graspieper (*Anthus pratensis*), gele kwikstaart (*Motacilla flava*), witte kwikstaart (*Motacilla alba*),

fitis (*Phylloscopus trochilus*), groote karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*), kleine karekiet (*Acrocephalus palustris*), rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*), boerenwaluw (*Hirundo rustica*), huiszwaluw (*Delichon urbica*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), gierzwaluw (*Apus apus*), koekoek (*Cuculus canorus*), reiger (*Ardea cinerea*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*), zomertaling (*Anas querquedula*), slobbeend (*Spatula clypeata*), boschduif (*Columba palumbus*), tortel (*Streptopelia turtur*), fuut (*Podiceps cristatus*), kleine pluvier (*Charadrius dubius curonicus*)¹⁾, kievit (*Vanellus vanellus*), grutto (*Limosa limosa*), tureluur (*Totanus totanus*), zwarte stern (*Chlidonias niger*), vischdief (*Sterna hirundo*), meerkoet (*Fulica atra*), patrijs (*Perdix perdix*).

Van de vier kuifeenden, die zich uitsluitend ophielden in het begroeide gedeelte met haar typeerende Scirpeto-Phragmitetum plantengezelschappen (riet, groote- en kleine lischdodde, rietgras, mattenbies, galigaan, iris, fonteinkruid, veenwortel etc.), verdwenen er twee omtrent de eerste Juniweek, hoewel wij later toch nog weer drie vogels observeerden, doch één paartje bleef trouw aan de plaats van oponthoud en liet zich dagelijks gadeslaan, zoodat wij, toen de tijd steeds meer voortschreed, ernstig aan de mogelijkheid van nestelen gingen denken. Dit vermoeden verkeerde tot zekerheid, toen, na onze vruchteloze pogingen, het den student der Landbouw Hoogeschool H. P. D o o r e m a n s te Wassenaar, op 19 Juni 1941 gelukte het nest met 7 verse eieren te ontdekken. Den volgende dag nam ik het in oogenschouw; het bevond zich op een der weinige, zeer kleine (15 m lengte bij 3 m breedte) eilandjes in den onbewassen kolk, naar de zijde van het meeste open water, vlak aan den kant en lag zeer verborgen tusschen hooge *Carex* en rietgrassen; het legsel bestond toen uit 8 eieren en heeft geen hooger aantal bereikt. Het voor deze soort karakteristieke roetbruine dons met de vuilwitte vlekjes in het centrum, was in ruime mate aanwezig, alsook voldoende kleine witte veertjes, zoodat ik er wat van ter uiteindelijke determinatie en vergelijking kon zenden aan den heer Tj. d e V r i e s, die niet aarzelde onze bevinding, welke door de gemakkelijke herkenbaarheid van den vogel trouwens vrijwel onaanvechtbaar was, te bevestigen.

Het bewonen van eilandjes in blank, overzichtelijk water schijnt een kenmerkende eigenschap dezer eendensoort te zijn en het kan dienstig zijn tot voortgezet onderzoek elders in Nederland, hierop speciaal de aandacht te vestigen. Bij verschillende auteurs vond ik het als typeerend voor de kuifeend vermeld:

N a u m a n n, „Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas“ (X, p. 144): Aus der Fläche eines 1.25 Meile langes und stellenweise eine halbe Meile breiten Sees erheben sich 10 bis 12 Inseln.... diejenigen welche eine flache Lage mit vielem Vorlande von steiniger Beschaffenheit haben, weshalb nur dünnes Rohr dort wächst.... und wo das Rohr in einiger Entfernung vom Wasserrande horstweise in kleinen Büscheln dem Wasser entsprosst, sind die Lieblingsplätze dieser Enten. Zieht weite Wasserfläche vor, aus denen sich verschiedene grüne, teils mit Schilf und Rohr, teils mit Weidengebüsch besetzte Inseln erheben.

¹⁾ Van de kleine pluvier, *Charadrius dubius curonicus* Gm., werd een nest gevonden op de nog onbegroeide klei eener nieuwe afgraving dicht in de buurt.

Teekening K. J. de Vries.

Broedbiotoop van de kuifeend in de Rijn-uiteerwaarden aan de Geldersch-Utrechtsche grens. Het nest bevond zich op het middelste eiland tusschen dichte Carex-begroeiing; dit, zoowel als het linksche eiland, werd tevens bewoond door een aantal paren vischdiefjes.

Grebsche- en Blauwkamersche Uiterwaarden, Juli 1941.

Niethammer, „Handbuch der Deutschen Vogelkunde“ (II, p. 482): gern werden auch dichtbewachsene flache Inseln und Dammränder angenommen, wo die Nester sehr dicht am Wasser stehen.

Witherby c.s., „The Handbook of British Birds“ (III, p. 297): Breeds on islands in large lakes.... nest generally within a few yards of water and often quite close to it.

Kirkman and Jourdain, „British Birds“ (p. 162): Nests on islands in lakes, under cover of bushes or in grass.

Jaarboekje der Ned. Ornithol. Vereen. No. 7: L. de Vries vond 2 Juni 1909 onder Nederhorst den Berg (N.Holl.) een nest met 8 zwaar bebroede eieren, dat op een walletje of dijkje lag, aan den eenen kant ongeveer één, aan den anderen pl.m. twee meter van het water verwijderd.

De Nederlandsche Vogels (p. 624): Steeds op den bodem, zoowel op vasten grond (eilandjes, dammen, walletjes) als op drijftillen, riet- en zeggenpolletjes. Bijna zonder uitzondering bevindt het nest zich aan- of in de onmiddellijke nabijheid van water.

Walter von Sandten, „Auf stillen Pfaden“ (1935, p. 119): Die Reiherente gehört zu den vertrautesten und hübschesten Vögeln.... wohl keine unserer Enten ist für Schonung so empfänglich und dankt sie uns durch gleich grosses Zutrauen. Vielleicht ist das eine feste Charaktereigenschaft von ihr, vielleicht hat sie dieses Wesen aus dem menschenarmen Nordosten mitgebracht, wo sie herstammt. Als Ernst Hartert vor 50 Jahren die damals noch wenig bekannte Vogelwelt Ostpreussens durchforschte, fand er sie nirgends brütend vor. Heute ist an manchem See dort die Reiherente die häufigste Art.

Dit laatste uittreksel neem ik speciaal op, omdat dit seizoen voorts niet minder dan drie kuifeend-paren verblijf hielden in de uitgestrekte putten en kolken van de steenfabrieken der fa Arntz te Spijk bij Lobith. Zij werden er tot ver in Juli door alleszins betrouwbare waarnemers steeds in dezelfde plas aangetroffen, doch ook het meest intensieve zoeken naar nesten bleef zonder resultaat (meded. J. v a n d e P e p p e l). Nochtans zag de heer G. B o s, bedrijfsleider, medio Juli een ♀ met donsjongen en werd een verlaten nest gevonden (coll. H e l l e b r e k e r s) dat met groote waarschijnlijkheid aan de kuifeend kan worden toegeschreven.

Een tweede punt, waarop ik de aandacht zou willen vestigen, is het feit, dat het beschreven nest zich op een eilandje bevond, dat, evenals een op slechts enkele tientallen meters afstand, bovendien door vier of vijf paren vischdiefjes werd bewoond. Het schijnt nl., dat de kuifeend zich gaarne onder bescherming stelt van Lariden en dat zij bij het bepalen van haar broedbiotoop zelfs de voorkeur schenkt aan eilandjes, die door sterns worden medebewoond. In de literatuur wordt hiervan slechts zelden melding gemaakt. Dr Franz Groebels schrijft in „Der Vogel in der Deutschen Landschaft” (1938, p. 59): „Auch in Kolonien von Fluszseeschwalbe und Lachmöwe... bevorzugt die festen, auch steinigen Inseln klarer und tiefer Binnenseen.”

Veel positiever drukt zich hieromtrent echter L a r s v o n H a a r t m a n uit in zijn bijdrage „Till kändedomen om viggens, häckningspsykologi i skärgården” (Bijdrage tot de kennis der broedpsychologie van de kuifeend) („Ornis Fennica”, 15, 1937, No. 3—4). Aan de Duitsche samenvatting ontleen ik het volgende:

Systematische Bestandesaufnahmen haben eine auffallende Konzentration der brütenden Reiherenten auf solchen Inselchen, wo Seeschwalben und Möwen nisten, deutlich hervortreten lassen. Von 120 im Sommer 1937 in SW-Finnland festgestellten Reiherentenpaaren brüteten 114 (!) zusammen mit Lariden. Da es im Gebiet eine Unmenge von Schären mit gleichartigen Nahrungs- und nist-ökologischen Verhältnissen gibt, scheint die Bevorzugung der Lariden-Brutstätten seitens der Reiherente nur psychologisch erklärbar zu sein, als Soziabilität der sonst biologisch so verschiedenen Arten. Dieselbe Tendenz ist auch bei anderen Anatiden zu spüren.

In hetzelfde nummer van „Ornis Fennica” trekt Eric Fabricius hieromtrent nochtans een andere conclusie in een artikel „Några iakttagelser rörande viggens, beroende av mäsfåglarna såsom häckfågel i skärgården” (Over de afhankelijkheid der kuifeend van de Lariden als broedvogel). Deze voorkeur staat naar schrijvers overtuiging veeleer duidelijk in verband met het feit, dat de sterns hare eieren en jongen tegen bonte kraaien en andere gevederde roovers zeer agressief verdedigen en daardoor indirect de overige vogelbevolking beschermen. Herhaaldelijk kon deze auteur constateeren, dat de kuifeend een eilandje niet meer als broedplaats prefereerde, zoodra dit door de zeezwaluwen verlaten werd. Anderzijds trad de kuifeend pas als broedvogel op, wanneer er zich sterns kwamen vestigen.

Fabricius schrijft voorts: Von dem im Untersuchungsgebiet brütenden Lariden spielt *Sterna hirundo* die wichtigste Rolle als „Schutzvogel” der Reiherente, doch auch *Sterna macrura*, *Larus ridibundus*, *L. canus* und *L. fuscus* sind in dieser Hinsicht von Bedeutung. Das Zusammenbrüten mit den Möwenvögeln er-

möglichst es der Reiherente in grösserer Zahl auf Inselchen zu brüten, deren Umgebungen der Art in nährungsökologischer Hinsicht zusagend sind, deren niedrige und spärliche Vegetation ihr aber nicht die nötige Sicherheit bieten würde.

Deze onderzoeker vond van 1932—1937 niet minder dan 214 kuifeend-nesten; daarvan werden er slechts 19 aangetroffen op eilandjes, die niet door *Sterna hirundo* bewoond bleken en van deze 19 lagen er 7 op broedeilandjes van *L. canus* en *L. fuscus*, alsmede 7 op eilandjes in de directe nabijheid van zeezwaluwenkolonies.

Keeren we thans ten besluite nog even terug op het gesignaleerde broedgeval aan de Grebbe. De zeer smalle, steenachtige oever der overigens uiterst dicht begroeide nestplaats diende eenige paren vischdiefjes, die zich ook op een tweede eilandje vlakbij hadden gevestigd, tot nestgelegenheid. Overigens is dit plassengedeelte — een futenpaar, meerkoeten, enkele karekieten en de genoemde vischdiefjes uitgezonderd — in tegenstelling met de aangrenzende, vegetatierijke kolk opvallend vogelarm, hetgeen trouwens, gezien de ruime voedselbron der laatste, geen verwondering kan baren. Als echte duikeend, houdt de kuifeend zich gaarne in diep water op, waar wij het paar vrijwel bij elk bezoek aantreffen. Tusschen riet, zeggen en mattenbiezen, die den zuidelijken oever omzoomen, zagen wij hen daarentegen vrijwil nimmer en evenmin in den tweeden plas. De vogels legden geen opvallende schuwheid aan den dag, waarvan ook reeds het broeden op betrekkelijk geringen afstand van den vrij drukken Rijndijk getuigt; slechts bij doelbewuste achtervolging per boot zoeken zij, dicht vliegend over het watervlak, hun heil, doch vallen, buiten gevaar, reeds betrekkelijk spoedig weer in, zonder zich nochtans ook dan in de oeverdekking te verbergen. Uit al onze waarnemingen blijkt, dat de kuifeend de vrije ruimte van het open water noodig heeft voor haar levensvoorwaarden; nestelgewoonte, voedselverschaffing, rustplaats enz. zijn aan deze biotoop onmiskenbaar inhaerent en toonen de gebondenheid der species aan dit landschapsmilieu duidelijk aan.

N.B. Zeer tot mijn leedwezen moet ik berichten, dat op 8 Juli, toen ik met van de Peppel aanstalten maakte om nest met eieren en zoo mogelijk den ouden vogel te fotografeeren, het legsel door rooftuig (ratten?) bleek te zijn verstoord.

Wageningen, Juli 1941.

A. B. Wigman.

Naschrift:

Sinds het schrijven van het bovenstaande is zeer tot mijn voldoening gebleken, dat ook het tweede paar, waarvan in den aanvang sprake was, gebroed heeft, want 14 Juli observeerde ik een ♀ met twee jongen; de vogels lieten zich — door het blanke, spiegelgladde water uitstekend zichtbaar — gedurende pl.m. een half uur rustig gadeslaan. Op 25 Juli bevond zich ter plaatse wederom hetzelfde (?) ♀, thans met één jong, terwijl ook het ♂, dat reeds in eclipskleed verkeerde, nu zoowel op den kleiwal als in het water kon worden waargenomen. Er hebben dus in het beschreven gebied stellig twee kuifeendparen gebroed, waarvan één met succes.

2. In de Zaanstreek.

Intusschen schreef mij N. Binsbergen te Haarlem d.d. 21 Juli 1941 omtrent het vinden door W. Visser van een nest der meergenoemde soort op 1 Juni j.l. te 't Wiske (Zaanstreek) ²⁾ waar reeds verschillende jaren achtereen — o.m. 1939 en 1940 — een paartje op een plas waargenomen was. In 1939 werd aldaar een ♀ met jongen gezien. Het nest van 1941 lag vlak aan het water van een smal baggerslootje tusschen laag riet en bevatte 3 eieren, die echter den volgenden dag uitgehaald bleken, waarna Binsbergen er vier wilde eendeneieren voor in de plaats deponeerde. Den 3en Juni had de kuifeend er een ei bijgelegd en Vrijdag 6 Juni begon de vogel op 8 eieren te broeden, n.l. 4 van haarzelf en 4 van de wilde eend. De manipulaties aan het nest bleven echter tot schade van de vogels niet onopgemerkt en toen de eieren reeds zwaar bebroed waren, werden zij uitgehaald. Mijn correspondent deelt voorts nog mede, dat er in de omgeving, behalve ettelijke weidevogels, eenige paren kokmeeuwen, vischdiefjes en zwarte sterntjes broedden.

Ten slotte deelde Binsbergen mij per brief van 28 Juli mede, dat er dit seizoen nog twee kuifeenden moeten hebben gebroed in de Zaanstreek, n.l. een aan het Zwed bij Wormer en een in het Wormerveersche Veld, tusschen Westzaan en Wormerveer. Beide ♀♀ werden met zes jongen waargenomen.

Zou de dit jaar ongewoon laat ingetreden lente de reden van het zoo onverwacht talrijk broeden der kuifeenden kunnen zijn? A. B. W.

Bijscript van de redactie.

Wigman negeert, in de vertaling van de titels der beide artikelen uit „Ornis fennica” de twee laatste woorden „i skärgården”. En juist daarop komt het m.i. aan. Op de talloze „scheeren” (kleine en grootere granietrotsen, die in de Finsche golf hunne koppen uit zee opsteken) is weinig of geen vegetatie, die den nestelenden eenden de noodige beschutting kan geven. Het is mogelijk, dat de waakzaamheid der sterns ook den eenden ten goede komt, maar overigens lijkt mij die „symbiose” toch een zéér gevaarlijken kant te hebben, gezien de vraatzucht der groote meeuwen en de onaangename ervaringen, die wij (o.a. op Vlieland) met eider- en bergeendenkuikens hebben opgedaan. In elk geval zijn de omstandigheden bij ons, waar de weelderige land- en waterplantengroei overal een veilige broedgelegenheid biedt, heel anders. Ik heb herhaalde malen op de Friese plaszen overzomerende paartjes kuifeenden waargenomen, maar verschil in gedragingen met andere duikeenden (tafeleend) is mij nimmer opgevallen. Ook het, dit jaar in Friesland gevonden kuifeenden-nest lag in een typisch tafeleenden-biotop. Het samenbroeden (bij Wageningen) met enkele vischdiefpaartjes, iets wat ik, in

²⁾ Hierop doelt blijkbaar ook J. E. Sluimers in een bijdrage, verschenen in het avondblad van „De Telegraaf” d.d. 28 Juli 1941, over broedvogels bij Amsterdam en waarin hij o.m. schrijft: Het broedvogelleven in het Twiskeland was als voorgaande jaren nog even mooi. Zelfs probeerden zich enkele nieuwe soorten te vestigen, wat haar deels gelukte. De nesten werden echter uitgehaald. Dit feit moeten we zooveel te meer betreuren, daar het niet alledaagsche broedvogels betrof. Het was n.l. een paartje kuifeenden en een paartje krakeenden, soorten, die als zeldzame broedvogels gelden, die er tot broeden kwamen. Ook hun eieren vielen onder de uithaalwoede, die haar ontstaan vindt in het feit, dat kokmeeuweneieren in zekeren zin vrij waren. Daardoor vielen ook nesten van eenden, waterhoentjes, meerkoeten en nog verscheidene andere soorten als slachtoffer.

de Camargue ook wel eens bij de krooneend heb geconstateerd, is, m.i., dan ook louter toeval. ³⁾

(de Vries).

3. In Friesland.

14 Juni 1941 zond een mijner kennissen, een goed vogelwaarnemer, die mijne collecties meermalen met veel belangstelling heeft bekeken (en daarvoor ook met verzamelmethoden op de hoogte is gekomen) mij een ei met een weinig dons en een paar veertjes uit een eendennest, dat hij dien dag onder Oudega (Wymbritseradeel) had gevonden en dat, naar zijne meening wel van de kuifeend kon zijn, aangezien hij de vogels herhaaldelijk daar in de omgeving had zien zwemmen.

Het nest lag in een zeggenpol, op de grens van land en water (d.w.z. daar, waar de bodemvegetatie vrijwel ongemerkt in die van het water overgaat) en bevatte 8, nog niet bebroede, eieren. De gezonden overtuigingsstukken waren inderdaad alle van de kuifeend. Ik maakte mij dan ook direct op om de zaak in situ te gaan bekijken en schreef dit mijn correspondent met verzoek mij te willen vergezellen en de juiste plek te wijzen.

Per keerende post kwam het teleurstellende bericht, dat het terrein viel in het gebied, waarvoor juist dien dag door de Deutsche militaire overheid een algeheel vaarverbod was uitgevaardigd, zoodat het, daar van een bootje gebruik moest worden gemaakt, niet mogelijk was om er nogmaals heen te gaan. Wat er verder met het legsel is gebeurd, kan dus helaas niet worden nagegaan. Het broedgeval staat echter vast. Ei, dons en veertjes sluiten elken twijfel uit!

Tsj. Gs. de Vries.

Ornithologie van Nederland

1941, 1e mededeling

DOOR

C. G. B. TEN KATE.

Serinus canarius germanicus Laubm. — Europese kanarie.

Op 18 en 20 Mei 1940 werden op het Ringstation Ockenburg resp. een ♀ en een ♂ van deze soort ontvangen.

Voor de provincie Zuid-Holland is dit het 6e en 7e bekende voorkomen, terwijl het tevens de laatste voorjaarstrekdata zijn (cf. *Limosa*, 12, p. 169; *De Nederlandsche Vogels*, p. 100). (M. J. Tekke).

³⁾ En in de Zaanstreek? Voorts zijn vooral de landinwaarts gelegen scheeren lang niet alle vegetatie-looze granietrotsen, doch vertoonen een rijke begroeiing, waarin — blijkens een bijgevoegde foto — de kuifeenden evengoed broeden als op de meer kale eilandjes, al moet toegegeven worden, dat legsels op de laatste inderdaad eerder bescherming noodig zullen hebben. Ook moet m.i. de mogelijkheid overwogen worden, dat de eenden waarschijnlijk uit een gebied stammen — hetzij met of zonder begroeid territorium — waarin zij de samenwoning met Lariden gewend waren, zoodat zij uit gewoonte ook hier te lande de nabijheid van sterns en meeuwen zoeken, al is de beschermingsnoodzaak door de weelderige vegetatie illusoir geworden en al kunnen deze vogels hun zelfs vijandig wezen.

(A. B. Wigman).